

розвивається особистість, з'являються певні інформаційно-семантичні структури.

Ключові слова: *соціалізація, особистість, інформація, Інтернет-простір, респонденти, поведінка.*

СОЦИАЛИЗАЦИЯ ЛИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Н. Емец, Т. Мазур

Аннотация. Проанализирована иерархия социальных институтов современного человека, возможности современных информационных источников в обществе. Раскрыто понятие информационного поля, в котором не только актуализируются новые способы обработки информации, но и особым образом развивается личность, появляются определенные информационно-семантические структуры.

Ключевые слова: *социализация, личность, информация, Интернет-пространство, респонденты, поведение.*

УДК: 141.7: 504

СВІТОГЛЯДНО-МОТИВАЦІЙНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

*А. Ю. Верменко, кандидат філософських наук
tomcossack1648@ukr.net*

Анотація. Розглянуто мотиваційні аспекти соціальних проблем сучасного українського села та перспективи їх подолання на основі застосування теорії впливу характеру інформаційного забезпечення людських потреб на процес зміни їх змісту, спрямування та форм виявлення.

Ключові слова: *світогляд, мотивація, соціоекологія, сільські регіони, сільське населення.*

Актуальність дослідження зумовлена потребами та загальними закономірностями соціокультурної трансформації суспільства, які на початку ХХІ століття значно загострили проблему взаємної адаптації особистості й суспільства. Кризовий стан аграрного виробництва в Україні значною мірою спричинений уповільненням і навіть припиненням зростання ефективності господарювання внаслідок низького рівня і деформованої структури мотивації селян до високопродуктивної, добросовісної, творчої праці. Тому оптимізація управління результативністю селянської праці потребує глибокого дослідження структури її мотивів, з'ясування наявного співвід-

© А. Ю. Верменко, 2015

ношення між ними, а також тих факторів, які послаблюють чи посилюють спонукальну силу мотивів, прискорюють або уповільнюють їх формування, сприяють або заважають їх соціально безпечній орієнтованості тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій переконливо свідчить про важливість і актуальність обраної теми. Наукові праці таких визначних зарубіжних соціологів і філософів, як Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, К. Мертон, П. Блау, Н. Райт, Н. Смелзер, В. Гофман, Ю. Габермас, А. Шюц, Дж. Мід, М. Пейн та інші, визначили основні орієнтири соціально-економічного розвитку сільських регіонів, у тому числі й розуміння специфіки світоглядно-мотиваційної сфери структури особистості їх мешканців. Серед вітчизняних дослідників теорії і практики соціального розвитку села слід, перш за все, відзначити доробки таких вчених, як В. П. Андрущенко, В. П. Бех, Н. Б. Бондаренко, І. М. Грига, А. Й. Капська, М. І. Михальченко, Г. В. Семигіна.

Мета дослідження – висвітлення основних соціальних проблем розвитку сучасного українського села на основі застосування сучасного постнекласичного підходу, який передбачає надання пріоритету особистісним вимірам соціально-економічних відносин, розкриває можливості нового бачення самої людини, коли вона постає як головний критерій усіх процесів і явищ економіки.

Виклад основного матеріалу. Сучасна практика реформування села підтверджує необхідність забезпечення у цьому процесі людських орієнтирів розвитку аграрної економіки, досягнення сталої відповідності між економічною і соціальною сферами, узгодженості інтересів окремих груп людей з інтересами суспільства в цілому [1, с.10–16]. Різкі зміни умов та способів господарювання, ломка старих цінностей і норм, звичаїв і традицій впливають на соціально-психологічний клімат на селі, змінюють ставлення до праці, мотиви трудової діяльності, додають нових рис у стосунки між селянами, процеси і засоби їх праці, соціальне та екологічне середовище життя мешканців сільських регіонів.

Водночас, необхідно враховувати, що сільськогосподарська праця – дуже специфічний вид трудової діяльності людини. Постійний та безпосередній контакт із природним середовищем визначає особливості моралі й світогляду, культурних цінностей, потреб і звичок сільського населення. Тому дослідження і практичне вирішення надзвичайно гострих і масштабних екологічних проблем сільських територій нерозривно пов'язане з питанням формування екологічної культури мешканців села, яка характеризується не лише наявністю у них достатньо глибоких і різнобічних знань про навколишнє середовище, а й сталістю та активністю світоглядних ціннісних орієнтацій на гармонійну взаємодію із цим середовищем; екологічним стилем мислення і практичної життєдіяльності.

Досягнення якісно нового екологічного рівня розвитку також безпосередньо пов'язане з формуванням екологічної культури мешканців села. Формування екологічної культури передбачає набуття людиною різнобічних глибоких знань про навколишнє середовище (природне і соціальне), наявність стійких, системних і здатних до активного практичного виявлення світоглядних ціннісних орієнтацій по відношенню до природи, екологіч-

ний стиль мислення і відповідальне ставлення до природи та свого здоров'я, уміння і досвіду вирішення екологічних проблем (насамперед на місцевому і локальному рівнях), безпосередню участь у природоохоронній діяльності, передбачення можливих негативних віддалених наслідків діяльності людини щодо природокористування і природоперетворення.

Негативно впливає на формування екологічної культури працівників села цілий комплекс неоднорідних факторів: від загального стану розвитку суспільства до специфіки особливостей АПК і сільських регіонів. Зокрема, низький матеріальний рівень життя селян, економічні й соціальні негаразди часто відсувають екологічну проблематику в їхній свідомості на задній план. Навіть розуміючи можливі трагічні наслідки ігнорування екологічних проблем, людина може не приділити їм достатньої уваги внаслідок перевантаженості іншими проблемами або відсутності навичок активної природоохоронної діяльності, відірваності від джерел екологічної інформації, нерозвиненості природоохоронних громадських організацій та рухів, відсутності моральних та матеріальних стимулів виробництва екологічно чистої продукції тощо.

Не можна вважати достатньо обґрунтованими ті достатньо поширені й впливові погляди, відповідно до яких, за умов економічної кризи в нашій країні, неможливо та недоцільно розпочинати широкомасштабні програми поліпшення охорони й використання природи та екологізації індивідуальної і масової свідомості. Збереження відтворення й раціональне використання природних ресурсів та умов господарювання ніколи не може бути збитковим. Воно завжди прибуткове, якщо не в тактичній, то у стратегічній перспективі.

Філософсько-методологічною основою змін світоглядно-мотиваційних засад життєдіяльності мешканців сільських регіонів та соціальної роботи на селі може бути теорія вирішального впливу характеру інформаційних потоків на формування і вияв людської потреб, або потребно-інформаційна теорія людської активності.

Одним із її засновників є російський дослідник П. В. Симонов, який вважає необхідним наголосити на факті існування комплексу первинних, загальнородових потреб, обов'язково наявних у кожній нормально розвиненої людини, «самостійних за походженням і базових за характеристиками», задоволення яких є життєво необхідним [2, с. 9–15]. На його думку, ці потреби поділяються на 4 групи: вітальні або біологічні, соціальні, ідеальні, діяльнісно-допоміжні.

Кожна із зазначених вище базово-родових потреб, а також і вторинно-індивідуальні потреби, можуть бути певним чином зорієнтовані відповідно до свого роду двовимірної системи координат: альтруїстично або егоїстично, консервативно-стабілізуюче або ж радикально-трансформуюче. Основою досягнення гармонійних взаємовідносин особистості з природно-соціальним оточенням є якнайповніша відповідність специфіки структури й змісту світоглядно-мотиваційної та інших сфер особистості конкретним умовам її життєдіяльності за одночасного дотримання загаль-

нолюдських моральних норм, культурних еталонів та світоглядно-ціннісних переконань.

Відповідно до теорії інформаційного забезпечення потреб, людська поведінка перетворюється на недалекоглядно егоїстичну, асоціальну, антиекологічну тощо в результаті вияву не первинно-базових, загальнородових потреб, а вторинно-похідних, індивідуальних. Адже базові потреби взагалі ніколи не впливають на характер життєдіяльності особистості й суспільства безпосередньо. Вони лише є глибинною основою для формування вторинних або квазіпотреб у процесі складної, багатоаспектної та багаторівневої взаємодії потребно-мотиваційної сфери зі сферами світогляду й здібностей.

Вторинним потребам обов'язково притаманна культурно-етнічна, суспільно-історична, соціально-групова, індивідуальна специфіка. Інакше кажучи, в них конкретизується зміст первинних потреб відповідно до умов життєдіяльності та досвіду особистості й суспільства. Квазіпотреби спонукують людей до виконання певної цілісної програми дій із деяким комплексом матеріальних та ідеальних об'єктів задля отримання заздалегідь прогнозованого результату. Вторинні потреби значною мірою усвідомлюються людиною, на відміну від майже повністю підсвідомих базово-родових потреб. Ця особливість зумовлює, зокрема, можливість відносно швидкої та легкої зміни змісту квазіпотреб, тоді як змінити суть первинних потреб людини дуже важко або й узагалі неможливо.

Крім того, вторинні потреби «виникають одні з інших та можуть бути замінені одні на інші» [2, с. 5]. Тобто, неможливість задоволення певних квазіпотреб або їх груп не є катастрофічною для особистості та суспільства, оскільки завжди існує можливість пошуку й реалізації нових, більш ефективних програм дій. Власне кажучи, саме це постійне створення, практичне застосування та вдосконалення нових методів і засобів реалізації потреб було й залишається головною рушійною силою прогресивного розвитку всього людства і кожного з його представників.

Щодо первинно-родових потреб, то вони є однаково важливими і не можуть бути взаємно замінені. Якщо будь-яка з них протягом тривалого часу не задовольняється, це неминуче призводить до суттєвих відхилень у розвитку особистості й суспільства, до зменшення їх життєздатності та стійкості у боротьбі за самозбереження й відтворення з іншими індивідами і соціумами. Саме недостатній рівень задоволення базово-родових людських потреб змушує особистість і суспільство створювати, практично застосовувати й удосконалювати програми їх реалізації, тобто змінювати зміст та структурну ієрархію вторинно-індивідуальних потреб.

Відповідно до теорії інформаційного забезпечення потреб як визначального напрямку трансформації людської активності, заснованої академіком П. В. Симоновим, базовим компонентом і головним шляхом зміни спрямованості особистості й колективу та характеру їх діяльності є отримання (або самостійне створення), засвоєння, перевірка й оцінка під час практичного використання інформації щодо можливих засобів і методів діяльності, спрямованої на задоволення загальнородових людських

потреб. Термін «інформація» вжито тут на позначення багатьох різноякісних впливів на свідомість і підсвідомість людини.

Перш за все, не менш важливим, ніж процес набуття, засвоєння і використання інформації як суто раціонально-логічного знання, слід вважати емоційний компонент інформаційного впливу. Адже саме емоції є тією «мовою», якою «розмовляють» нерозривно пов'язані між собою підсвідомо-мотиваційна та надсвідомо-інтуїтивна сфери особистості, зміст і структура яких визначають спрямованість і характер творчої та іншої діяльності [2, с. 7; 3]. Звідси випливає, що емоційне забарвлення інформації здатне зчинити надзвичайно сильний та багатоаспектний вплив на перебіг і результати процесу її засвоєння та використання.

Виникнення позитивних емоцій під час сприйняття і засвоєння певної раціонально-логічної інформації викликає прискорення й полегшення цього процесу, сприяє частішому й інтенсивнішому використанню набутих таким шляхом знань та вмінь у практичній діяльності. Останнє, у свою чергу, в разі достатньо високої ефективності сформованих таким чином нових методів і засобів діяльності викликає зміни структури й змісту світоглядної та потребно-мотиваційної сфери особистості, тобто виникнення нових переконань, уявлень, а головне – нових комплексів вторинно-індивідуальних потреб.

Якщо реалізація цих квазіпотреб, тобто виконання певних цілісних і цілеспрямованих програм дій, дозволяє задовольняти базово-родові потреби людини більш повно та (чи) з меншими витратами часу й фізичних, інтелектуальних, вольових зусиль, із меншою суб'єктивно й об'єктивно прогнозованою імовірністю побічних і віддалених негативних наслідків діяльності, за менш небезпечних умов, то такого роду квазіпотреби свідомо та підсвідомо оцінюються індивідами й соціумами як більш пріоритетні, ніж інші, і поступово підвищують свій ієрархічний ранг у структурі потребно-мотиваційної сфери.

Висновки. Із позицій теорії інформаційного забезпечення потреб, забезпечити актуалізацію базово-родових потреб сільських мешканців із застосуванням безпечних для них самих та їх соціоекологічного оточення методів і засобів діяльності можливо на основі систематичного надання всім індивідам і соціумам інформації про такі способи й засоби, а також застосування оптимальних форм стимулювання її засвоєння і використання. Це дозволяє послабити або повністю припинити вияв тих вторинно-похідних потреб, які зумовлюють руйнівну для особистості, суспільства чи природи активність, шляхом витіснення їх новими, більш безпечними програмами діяльності, відтвореними у нових квазіпотребах.

Такі інформуюче-привчаючі програми матимуть успіх в тому разі, якщо вони впливатимуть одночасно на усвідомлювані й неусвідомлювані, альтруїстично й егоїстично, консервативно і стабілізуюче орієнтовані компоненти структури особистостей та їх об'єднань, а екологічна й соціальна безпечність пропонованих методів і засобів діяльності поєднуюватиметься із їх достатньо високою ефективністю для задоволення базово-родових і вторинно-індивідуальних потреб суб'єктів дії.

Список літератури

1. Актуальні проблеми теорії і практики соціальної роботи на межі тисячоліть : монографія / [кол. авт. : В. П. Андрущенко (кер.) та ін.]. – К. : УДЦССМ, 2001. – 341 с.
2. Симонов П. В. Междисциплинарная концепция человека / П. В. Симонов. – М. : Знание, 1989. – 64 с.
3. Симонов П. В. Мозг и творчество / П. В. Симонов // Вопросы философии. – 1992. – № 11. – С. 3–24.

МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКО-МОТИВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО СЕЛА

А. Ю. Верменко

Аннотация. *Рассмотрены мировоззренческо-мотивационные аспекты социальных проблем современного украинского села и перспективы их решения на основе применения теории воздействия характера информационного обеспечения человеческих потребностей на процесс изменения их содержания, направленности и форм проявления.*

Ключевые слова: *мировоззрение, мотивация, социоэкология, сельские регионы, сельское население.*

WORLD OUTLOOK AND MOTIVATION DIMENSIONS OF SOCIAL PROBLEMS IN AGRARIAN REGIONS

A. Vermenko

Annotation. *The possibility to improve methodological and world outlook bases of social work in agrarian regions due to application of theory of human needs informative supply character influence on such the needs content, orientation and reveal forms is reviewed.*

Key words: *world outlook, motivation, basic and all-human needs, secondary and individual human needs, social ecology.*